

RECENZJA

rozprawy doktorskiej Pani Anny Franaszek

„Przesłanki ogłoszenia upadłości osoby fizycznej nieprowadzącej działalności gospodarczej (upadłości konsumenckiej) w prawie polskim”

I. Wybór tematu ocenianej rozprawy należy uznać za trafny, jako że upadłość osoby fizycznej nieprowadzącej działalności gospodarczej to materia ciekawa i wielowątkowa, która w ostatnich latach wyraźnie zyskała na znaczeniu gospodarczym i uznaniu społecznym, czego oceniania dysertacja z powodzeniem dowodzi.

II. Rozprawę otwiera *Wstęp*, poprzedzony *Wykazem skrótów*, a zamyka *Podsumowanie*. Praca nie jest zbyt obszerna i składa się z pięciu merytorycznych rozdziałów. Dodatkowo każdy z rozdziałów kończy się *Podsumowaniem*, co istotnie ułatwia Czytelnikowi śledzenie toku rozważań, przybliżając wyniki badań i zasadnicze wywody Doktorantki.

III. Praca została napisana poprawnym i komunikatywnym językiem, co przy poruszanej materii nie było zadaniem łatwym. Tekst ocenianej rozprawy z punktu widzenia poziomu jasności wywodów nie budzi zastrzeżeń.

IV. Przypisy zostały skonstruowane w sposób prawidłowy i dokładny. Doktorantka skrupulatnie opisała publikacje naukowe, które powołała w tekście głównym, ze wskazaniem konkretnych numerów stron lub też poszczególnych opracowań. Nie zapomniała też o potrzebie precyzyjnego wskazania miejsca publikacji wszystkich orzeczeń, do których się odwołała.

V. Od strony metodologicznej Autorka prawidłowo określiła przedmiot i cel swoich rozważań. Postawionym przez Nią zasadniczym problemem badawczym jest *określenie, czy dokonywane przez prawodawcę kolejne zmiany w zakresie katalogu przesłanek umożliwiających ogłoszenie upadłości osoby fizycznej nieprowadzącej działalności gospodarczej rzeczywiście spełnia założenia wynikające z projektów. Zdaniem Doktorantki, tak znacząca liberalizacja przesłanek upadłościowych w długofalowej perspektywie nie jest zjawiskiem korzystnym i założenie to stanowi główną hipotezę niniejszej pracy. Przedstawione w niej rozważania mają na celu analizę nie tylko sytuacji osób nadmiernie zadłużonych, ale również jej zestawienie z interesami wierzycieli* (str. 9-10).

W konsekwencji motywem przewodnim pracy stała się próba odpowiedzi na pytanie, *czy konstrukcja przesłanek instytucji upadłości konsumenckiej w obowiązującym obecnie kształcie jest rzeczywiście najlepszym dostępnym rozwiązaniem umożliwiającym oddłużenie osób fizycznych nieprowadzących działalności gospodarczej?* (str. 8).

VI. Jeśli chodzi o metody badawcze, to Autorka sprawnie wykorzystwała narzędzia dogmatyki prawniczej oraz metody historyczno-prawnej. Stosowne uwagi co do wykorzystania prawniczej komparatystyki poczyniono w dalszej części recenzji. Wybór metod badawczych należy zaakceptować.

VII. Odnosząc się do oceny merytorycznej rozprawy należy wskazać, co następuje:

a). W rozdziale I zatytułowanym „*Społeczno-gospodarcze tło i ogólna normatywna charakterystyka instytucji upadłości konsumenckiej*”, Autorka zakresiła dość szerokie pole badawcze, starając się udzielić odpowiedzi na pytania o to: *Jak wyglądała sytuacja finansowa gospodarstw domowych w Polsce w latach 2003-2020? Jaka jest definicja niewypłacalności? Jak duże są obecnie zobowiązania finansowe osób, które zaprzestały ich terminowej spłaty? Czy postępowanie upadłościowe prowadzone wobec osób fizycznych nieprowadzących działalności gospodarczej stanowi rzeczywiście upadłość konsumencką? Jakie były zakładane funkcje, które miały zrealizować poszczególne projekty regulacji w tym zakresie?*

Tę część opracowania, podobnie jak i pozostałe rozdziały otwiera *Wprowadzenie*, w którym Doktorantka na kilku stronach opisuje skrupulatnie co znajdziemy w poszczególnych podrozdziałach. Zabieg ten uważam za zbyteczny choćby z tego względu, że tytuły

kolejnych podrozdziałów w sposób niebudzący wątpliwości informują o zawartości merytorycznej każdego z nich, a dodatkowo wszystkie rozdziały kończą się *Podsumowaniami*, w których powtórzono najważniejsze kwestie opisane w danej części pracy.

Rozdział I dysertacji został zdominowany przez różnego rodzaju tabele, wykresy, zestawienia i wskaźniki, które w całości zaczerpnięte zostały z ogólnie dostępnych źródeł internetowych, w tym zwłaszcza z domen Głównego Urzędu Statystycznego i Narodowego Banku Polskiego. Są to dane interesujące, choć nierzadko oczywiste i nie wywołujące większych wątpliwości na gruncie prawa upadłościowego. Takie niejasności w literaturze przedmiotu wywołuje natomiast z pewnością pojęcie „niewypłacalności” dłużnika, któremu Autorka poświęciła Podrozdział 1.2. opracowania. Po zapoznaniu się z jego treścią odczułem jednak niedosyt związany z brakiem odwołania się w tym zakresie do utrwalonych, a czasem i nieoczywistych poglądów judykatury. W miejsce tych, Doktorantka odwołała się do definicji „niewypłacalności”, zawartych w *Słowniku języka polskiego* oraz w *Słowniku ekonomii*, które to działanie nie wniosło wiele nowego do dyskursu naukowego dotyczącego tytułowej materii.

W przypisach sporządzonych dla tej części pracy odnajdujemy ponownie szereg odesłań do stron internetowych rozmaitych instytucji czy podmiotów, tj. Biuro Informacji Gospodarczej InfoMonitor S.A., Intrum Sp. z o.o., czy Policja. Dziwić może fakt, że do specjalistycznej literatury przedmiotu Autorka odwołała się dopiero na dwóch ostatnich stronach podrozdziału. Jest to niezrozumiałe o tyle, że to przecież poglądy doktryny, tak utrwalone, jak i nowatorskie, powinny znaleźć kluczowe w miejsce w rozważaniach na temat definicji „niewypłacalność dłużnika”. Tych jednak zdecydowanie mi zabrakło w tej części opracowania. Być może zaniechanie to miało przełożenie na uwagi zredagowane w ramach *Podsumowania* rozdziału, gdzie w tożsamym akapicie na str. 48 Autorka stwierdza, że „*Przytaczane statystyki zadłużenia gospodarstw domowych w tym czasie wzrosły kilkudziesięciokrotnie*”, a parę zdań dalej konstatuje, że „*Sytuacja finansowa gospodarstw domowych (...) jest coraz lepsza*”.

W większości trafna i godna uznania jest natomiast przeprowadzona przez Doktorantkę ocena celów i kierunków opracowania kolejnych projektów Prawa upadłościowego, w tym również teza, że o ile pierwsze (chronologicznie) projekty zdecydowanie stawiały

na względy związane z ochroną jednostki, o tyle późniejsze projekty były bardziej wyważone, gdyż ich twórcy nie skupiali się w nich wyłącznie na szeroko pojętym dobru jednostki, ale zaczęli zwracać uwagę także na sytuację wierzycieli.

b). Z zainteresowaniem zapoznałem się z wywodami zredagowanymi w rozdziale II dysertacji, traktującym o upadłości konsumenckiej w kontekście międzynarodowym. Podstawowe problemy badawcze, jakie Autorka podjęła w tej części pracy, oscyływały wokół odpowiedzi na następujące pytania: *Jakie założenia postępowań oddłużeniowych zostały przyjęte w innych krajach? Czy pomimo różnorodności regulacji prawodawstwa krajowego w innych państwach zauważalne są rozwiązania dotyczące upadłości konsumenckiej o podobnej konstrukcji? Dlaczego zbyt liberalizacja przepisów oddłużeniowych może okazać się niewłaściwym rozwiązaniem? Jak prawodawca europejski i krajowy uregulowali funkcjonowanie transgranicznych postępowań upadłościowych? Czy turystyka upadłościowa w rzeczywistości stanowi zakładane przez prawodawcę unijnego zagrożenie?*

Uważam, że jest to najciekawsza i najbardziej wartościowa część ocenianej dysertacji. Autorka przekrojowo opisała tu rozwiązania przyjęte i funkcjonujące w poszczególnych porządkach prawnych. Zaczynając niejako klasycznie, od odwołania się do regulacji prawa niemieckiego i francuskiego, przeanalizowała wybrane rozwiązania prawne *common law* (w Wielkiej Brytanii i w Stanach Zjednoczonych Ameryki Północnej). Mimo zdecydowanie pozytywnej oceny zawartości tego rozdziału, nie można pominąć faktu, że Doktorantka w swoich rozważaniach nie sięgnęła bezpośrednio do bogatej literatury obcojęzycznej (nie przywołała żadnej pozycji francuskiej ani niemieckiej), lecz ograniczyła się do wykorzystania dostępnych polskich opracowań przedstawiających wybrane zagadnienia z zakresu zagranicznej upadłości konsumenckiej. Podobną praktykę przyjęła przy opisywaniu rozwiązań anglosaskich, choć tym razem w kilku przypisach (np. nr 148 i 175) Podrozdziałów 2.3. i 2.4. zamieszczono pozycje anglojęzyczne.

Na uwagę zasługuje fakt uwzględnienia przez Autorkę oraz wyróżnienia w ramach osobnej części pracy regulacji ponadnarodowych, regulujących transgraniczne postępowanie upadłościowe, w tym zwłaszcza: rozporządzenia Rady (WE) nr 1346/2000 z dnia 29 maja 2000 r. w sprawie postępowania upadłościowego, rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2015/848 z dnia 20 maja 2015 r. w sprawie postępowania upadłościowego oraz dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2019/1023 z dnia 20

czerwca 2019 r. w sprawie ram restrukturyzacji zapobiegawczej, umorzenia długów i zakazów prowadzenia działalności oraz w sprawie środków zwiększających skuteczność postępowań dotyczących restrukturyzacji, niewypłacalności i umorzenia długów, a także zmieniającej dyrektywę (UE) 2017/1132.

Przeprowadzona analiza prawnoporównawcza doprowadziła Autorkę do konkluzji, wedle której ewolucja przepisów upadłościowych przyczyniła się w krajach systemu kontynentalnego do poniekąd wymuszonej zmiany założeń stanowiących cel ogłaszania upadłości z korzyścią dla osób niewypłacalnych. *Liberalizacja przepisów motywowana podkreślaną w doktrynie potrzebą pomocy osobom posiadającym problemy finansowe, nacisk na skracanie czasu trwania postępowań i okresów, w których dłużnik zobowiązany jest do spłaty rat ustalanych w ramach postępowań restrukturyzacyjnych zauważalna jest jako nowy trend w europejskim prawie upadłościowym* (str. 84-85).

c). Rozdział III dysertacji poświęcony został problematyce koncepcji dłużnika nieracjonalnego w ekonomii behawioralnej oraz socjologii. W tej części pracy Autorka skoncentrowała się na poszukiwaniach odpowiedzi na pytania o to: *Czy wybór metody płatności może mieć wpływ na wysokość akceptowanych wydatków? Czym są błędy poznawcze i jaki wpływ mogą mieć na decyzje finansowe osób fizycznych? Dlaczego gospodarstwa domowe posiadają tak duży problem z dokonywaniem regularnych oszczędności? Jaki jest wpływ podejmowania decyzji finansowych na budżety domowe po uwzględnieniu aspektu emocjonalnego? Czy założenia ekonomii behawioralnej mogą stanowić wytłumaczenie nieracjonalnych decyzji finansowych podejmowanych przez konsumentów?*

Przedstawione rozważania i uwagi są interesujące, choć moim zdaniem pozostają bez większego znaczenia praktycznego dla wąskiej tematyki zakreślonej tytułem rozprawy. Jak bowiem kwestia założeń koncepcji nieracjonalności dłużnika w ekonomii i socjologii ma się do prawem przewidzianych przesłanek ogłoszenia upadłości osoby fizycznej nieprowadzącej działalności gospodarczej, trudno dociec.. Niejasny wydaje się także wybór akurat tylko *pieniądza elektronicznego* jako jednej z przyczyn nadmiernego zadłużenia człowieka. Oczywiście nie sposób odmówić Doktorantce umiejętności sprawnego poruszania się po niełatwej materii behawioryzmu konsumenckiego (w tym odwołania się do literatury specjalistycznej z tego zakresu), jakkolwiek uważam, że zagadnienia te – bez szwanku dla jakości dzieła – mogłyby zostać całkowicie pominięte (a zwłaszcza uwagi na temat *historii*

ewolucji pieniądza ze str. 90 i n.). W to miejsce natomiast pożądanymi byłoby przedstawienie realnych problemów związanych z pojmowaniem czy wykładnią ustawowych przesłanek ogłoszenia upadłości konsumenckiej.

Potwierdzeniem powyższych uwag zdają się być konkluzje zawarte w *Podsumowaniu* rozdziału, w ramach których Doktorantka przekonuje m.in., że: „*Praktycznie nieograniczony żadnym innym czynnikiem poza finansowym dostęp do dóbr konsumpcyjnych sprawia, iż dużo trudniej jest przestrzegać założeń budżetowych. Wszechobecne reklamy, opiniotwórcze wypowiedzi w mediach zawierające w sobie ocenę innych na podstawie statusu ich posiadania, ciągła chęć polepszenia swojej sytuacji materialnej sprawia, iż jednostki podejmują decyzje finansowe pod wpływem emocji. Niekiedy dochodzi do sytuacji gdy kolejne zakupy mające na celu poprawę nastroju, wynagrodzenie siebie za dobrze wykonaną pracę lub będące sposobem na zagospodarowanie wolnego czasu przeradzają się wręcz w uzależnienie znane jako zakupoholizm. Nawet jeśli sygnały kompulsywnego dokonywania zakupów zostaną zaobserwowane odpowiednio wcześnie, w konsekwencji nie doprowadzając do całkowitej utraty kontroli nad dokonywanymi zakupami, to i tak zdarzają się sytuacje, gdy pod wpływem impulsu konsumenci dokonują nieprzemyślanych zakupów. Unikanie tego typu pokus jest niezwykle trudne chociażby z uwagi na fakt, iż można kolokwialnie stwierdzić, iż po przeciwnej stronie osoba fizyczna ma przeciwnika nastawionego na zysk, a reklama będąca dźwignią handlu ma za zadanie ten zysk zmaksymalizować..*”

Przytoczone spostrzeżenia z pogranicza socjologii i psychologii (którymi Rozdział III jest nasycony), są ciekawe, gdyż dotyczą sfery behawioralno-motywacyjnej osoby fizycznej zagrożonej niewypłacalnością. Moim zdaniem, nieco jednak za bardzo marginalizują kwestie prawne związane z tytułową problematyką. Tymczasem to właśnie rzeczony wątki prawne winny stanowić trzon dysertacji naukowej z zakresu nauk prawnych.

d). Interesujące i w większości porządkujące dotychczasowe poglądy doktryny na temat ewolucji przesłanek upadłości konsumenckiej w początkach XXI wieku zawarto w Rozdziale IV rozprawy. W tej części pracy Doktorantka z powodzeniem udzieliła odpowiedzi na nieoczywiste pytania następującej treści: *Wobec kogo można ogłosić upadłość na zasadach dotyczących oddłużenia osób fizycznych? Jak ewoluowało brzmienie poszczególnych przesłanek upadłości konsumenckiej? Czym były podyktowane zmiany w zakresie przesłanek umożliwiających skorzystanie przez dłużników z upadłości konsumenckiej? Czy*

zauważalna jest tendencja dokonywanych zmian? Jak dokonane w tym zakresie zmiany wpłynęły na sytuację wnioskującego o ogłoszenie upadłości?

Wymaga podkreślenia, że w Rozdziale tym Doktoranta po raz pierwszy odwołała się do poglądów judykatury (przypis nr 371 na str. 137), przywołując trafnie dobrane pod konkretne rozważania orzeczenia Sądu Najwyższego, sądów powszechnych i administracyjnych. Szkoda, że zabieg ten nie został zastosowany przez Autorkę w poprzednich rozdziałach opracowania, co znacznie „ożywiłoby” przeprowadzone przez Nią badania. Nadto, działanie takie mogłoby sprowokować Wymienioną do podjęcia próby wyrażenia własnego stanowiska w spornych kwestiach, których przecież przy tak szerokim polu badawczym, jakim jest upadłość konsumencka, nie brakuje.

e). Rozdział V rozprawy zawiera analizę rozwiązań umożliwiających zapewnienie środków na spłatę zaciągniętych zobowiązań, przeprowadzoną z perspektywy uprawnionego wierzyciela. Podążając w tym właśnie kierunku Doktorantka zbadła to: *Czy istnieją ogólnodostępne instrumenty umożliwiające zmniejszenie prawdopodobieństwa wystąpienia niewypłacalności? Czy prawodawca przewidział rozwiązania mające na celu poprawę sytuacji osób zaczynających mieć problemy z płynnością finansową? Czy potencjalni wierzyciele posiadają narzędzia umożliwiające im skuteczną ochronę swoich interesów? Czy obligatoryjne ubezpieczenia podczas składania wniosku kredytowego mogłyby przyczynić się do zmniejszenia problemów ze spłatą zobowiązania? Czy zachowana jest równowaga sił na linii kredytodawca – kredytobiorca?*

Wagi zagadnień odnoszących się do ochrony interesów wierzyciela w jego relacji z dłużnikiem zagrożonym niewypłacalnością na pewno przecenić nie sposób. Można mieć jednak wątpliwości, czy tematyka tego Rozdziału nie wychodzi zbytnio poza zakreśloną tytułem rozprawy doktorskiej problematykę przesłanek ogłoszenia upadłości konsumenckiej.

Podobne obawy można mieć odnośnie do „przydatności” dla obranego przez Autorkę pola badawczego, podrozdziałów traktujących o: wakacjach kredytowych, elastycznych ratach, kredytach konsolidacyjnych, czy szeroko przedstawionych usługach ubezpieczeniowych. Niewątpliwie jest to materia ciekawa, jednak niemająca wiele wspólnego z przesłankami ogłoszenia upadłości konsumenckiej. Uważam, że lepszym i bardziej warto-

ściowym rozwiązaniem byłaby szersza analiza wątków *stricte* prawnych, związanych z tytułową materią, jak miało to miejsce chociażby przy weryfikacji rozstrzygnięcia Sądu Rejonowego w Gdańsku z dnia 12 listopada 2019 r., I C 119/19 (str. 169). Już sam fakt znajomości tego wyroku i próba (choć „nieśmiała”) jego oceny dowodzą posiadania przez Doktorantkę wiedzy wymaganej do prowadzenia samodzielnych badań naukowych.

f). Sumując ocenę merytoryczną, pomimo zgłoszonych uwag, uważam że praca Pani Anny Franaszek jest ciekawa i samodzielna, a niektóre spostrzeżenia Autorki mogą stanowić wartościowy przyczynek do pogłębionej dyskusji naukowej w przedmiocie szeroko pojmowanej upadłości konsumenckiej.

*

VIII. W konkluzji stwierdzam, że rozprawa pt. „*Przesłanki ogłoszenia upadłości osoby fizycznej nieprowadzącej działalności gospodarczej (upadłości konsumenckiej) w prawie polskim*” spełnia ustawowe wymagania stawiane osobom ubiegającym się o nadanie stopnia naukowego doktora, dzięki czemu może zostać przyjęta i dopuszczona do publicznej obrony.

dr hab. Maciej Rzewuski, prof. UWM
Katedra Postępowania Cywilnego i Ochrony Prawnej
Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie

Olsztyn, 5 kwietnia 2023 r.

Konkluzja recenzji

rozprawy doktorskiej Pani Anny Franaszek „Przesłanki ogłoszenia upadłości osoby fizycznej nieprowadzącej działalności gospodarczej (upadłości konsumenckiej) w prawie polskim”

Sumując ocenę rozprawy doktorskiej Pani Anny Franaszek pt. „Przesłanki ogłoszenia upadłości osoby fizycznej nieprowadzącej działalności gospodarczej (upadłości konsumenckiej) w prawie polskim”, przedstawioną w recenzji pisemnej z dnia 4 kwietnia 2023 r., jednoznacznie stwierdzam, że przedmiotem rozprawy doktorskiej jest oryginalne rozwiązanie problemu naukowego, określonego w tytule opracowania, a rozprawa potwierdza ogólną wiedzę teoretyczną Doktorantki w dyscyplinie nauki prawne, i Jej umiejętność samodzielnego prowadzenia badań naukowych.

Tym samym, oceniana rozprawa spełnia wymogi regulacji art. 187 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (tekst jedn.: Dz.U. z 2022, poz. 574).